

TJAŠA JAKOP

ZGODBE, KI USTVARJAJO PROSTOR V ZGORNJEM OBSOTELJU

COBISS: 1.19

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.28.1.13](https://doi.org/10.3986/JZ.28.1.13)

Katarina Šrimpf Vendramin, *Zgodbe in prostor: ustno izročilo in kolektivni spomin v zgornjem Obsotelju*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2021, 160 str., <https://doi.org/10.3986/9789610505396>

Etnologinja in kulturna antropologinja Katarina Šrimpf Vendramin je raziskovalka na Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU. V knjigi *Zgodbe in prostor s podnaslovom Ustno izročilo in kolektivni spomin v zgornjem Obsotelju* izhaja iz premise etnologov, da zgodbe ustvarjajo prostor, v katerem nastajajo. To je prvo delo, ki sinhrono in diahrono obravnava ustno izročilo s področja zgornjega Obsotelja in nam predstavlja lokalno identiteto obsotelskega človeka na slovenskem etničnem ozemlju ob hrvaški meji (nekaj terenskih raziskav je Katarina Šrimpf Vendramin izvedla tudi v krajih na hrvaški strani meje). To sicer ni prvo avtoričino delo z omenjenega področja; obsežno raziskavo z naslovom *Sodobna raba pripovednega izročila v občini Rogaška Slatina in okolici* je objavila že leta 2019 v reviji *Traditiones*.

Knjiga je v prvi vrsti zanimiva za lokalno prebivalstvo, zaradi avtoričinega celostnega pristopa obravnave lokalnega pripovednega izročila s področja na stiku s Hrvaško pa bo delo dobrodošla dopolnitev tako k slovenski kot tudi k hrvaški folkloristiki. V uvodnem delu z naslovom *Zgornje Obsotelje* nam avtorica predstavi pokrajino oz. raziskovalno območje na vzhodnem robu slovenskega etničnega ozemlja na meji s Hrvaško, ki zajema kraje v občinah Šmarje pri Jelšah, Rogaška Slatina in Rogatec, kar ustvarja posebne razmere za sobivanje in – kar avtorica večkrat poudari – oblikuje osebno in nacionalno identiteto, zahteva pa tudi poseben pristop do informatorjev. Področje zgornjega Obsotelja obravnava z zgodovinskega, gospodarskega in družbeno-kulturnega vidika.

Študija predstavlja teoretična izhodišča posameznih raziskovalcev te tematike. Z novejšim terenskim delom in z analizo zbranega gradiva avtorica ugotavlja tesno povezanost med prostorom in časom ter piše o njunem spajanju v zgodbah in posledičnem oblikovanju kolektivnega spomina. Posebno pozornost namenja humorju: poglavje z naslovom *V šaljivem tonu* govori o konstruiranju identitet; šaljive zgodbe o Lemberžanih ter zbadljivke in druge zgodbe o Hrvatih so namreč priročno sredstvo za ločevanje ene skupine od druge (slovenske od hrvaške, delitev na »naše« in »vaše«), to pa omogoča konstruiranje tako lokalnih kot nacionalnih in drugih identitet.

Knjigo se vsebinsko deli na tri dele. V prvem delu (s podnaslovom *Metodološka in teoretična izhodišča*) so predstavljeni raziskovalni predmet, raziskovalna vprašanja in metodologija raziskovanja ter terminologija, kjer avtorica opozarja na terminološke zagate v folkloristiki. V drugem delu študije avtorica predstavi gradivo: starejše iz arhiva (Štrekljeva zapuščina, ki jo hrani Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU) ter novejše, ki ga je zbrala med terenskim delom v letih 2010–2014. Obravnava tudi prevladujoče žanre v zbranem gradivu (npr. pravljice, povedke in šaljive zgodbe) ter predstavi najpogostejše teme teh besedil.

Tretji del študije *Zgodbe in prostor* govori o pomenu in vlogi, ki jo imajo izbrani elementi pripovednega izročila v družbenem in kulturnem življenju zgornjega Obsotelja. Uvod v vsebinski sklop predstavlja dva teoretična koncepta, povezana z ustvarjanjem kolektivnih identitet: (1) kolektivni spomin Mauricea Halbwachsa in (2) koncept »drugega«, ki ga je med prvimi predstavil že nemški filozof Hegel.

Kot dialektologinja in raziskovalka štajerskih narečij cenim bogato gradivo, ki ga je avtorica zbrala na terenu. Kot domačinka je z uporabo narečja lažje navezovala stike z informatorji, pogovor je bolj sproščen in besedila bolj avtentična. V prepis je uvedla tudi dodatne znake (npr. *ə* za polglasnik, *ε* za široki *e*, *ɔ* za široki *o* in *ü* za preglasoni *u*), kjer je naglasno mesto močno odstopalo od knjižno pogovornega naglaševanja, pa je označila tudi naglašene samoglasnike.

Študija je dragocena predvsem zaradi bogatega pripovednega gradiva. Govorka, rojena leta 1931, se življenja v bližini meje in odnosa do sosednjega naroda spominja takole (v Rogaški Slatini, 2011):

Ja tak, no. Nič ne vem, da bi kaj slabega govorili. V glavnem, tu je blo velik Hrvatof, je bla steklarina. Pou steklarne je blo iz Hrvaške, ne. Tak da, veliko so se družili Hərvati tu. Tu so hodili tudi f trgovino pa v mesnico. Nekih posebnih stvari glih ni blo, ker moj ata je tak Hrvat biu. Je biu doma malo čez ono mejo tam v Prišlinu. Tak da smo šli tudi velikokrat na Hrvaško staro mamu obiskat, ne. Tak de nekih slabih stvari ne bi mogla reči o Hrvatih. /.../ Ker tu so ljudje tak živeli en z drugim, ker so bli povezani. Na primer so toti Hrvati prišli sem delat. So šli popoudne iz šihta domou, so šli tu. So prej rekli pušnšank, ne. So šli tu v Rjavico, je meu toti T. šnops pa vino pa jaboučnik pa to, ne. Pa so pol tu pili. Tak da ni blo tak nekega, ne vem, da bi blo kako sovraštvo. Ker so bli povezani. So živino prodajali na Slovenijo pa tak, da je blo to povezano. Je pa tud včasih varjetno prišlo do kakih prepirou pa to, ne. (38–39)

Ker gre za mejno območje, se nekaj pripovednega izročila nanaša tudi na samo mejo. Na obravnavanem območju je razširjeno prepričanje, da meja pred drugo svetovno vojno ni potekala po reki Sotli, ampak po vrhu hriba, nad reko, torej na hrvaški strani meje, o čemer priča naslednji dialog (Pršlin, 2014):

Nada: To vejo fsi, ka se je zgodilo. Da je Hitler potegno mejo na Vinagoro.

Mirjana: Pol so jo pa prestavli. Zakaj?

Nada: Zato ker je stari H.[alužanov] Slavek, je šou ga prosit. Jer je Pavelič prodau Hrvat-sko, ne. /.../ NDHziyo je prodau Hitleri, naši lūdi pa niso hteli iti v Njemačko, ne. Pa je stari oče po skrivečki. Slavek. Šeu ne vem kam, v Zagreb. Ne vem, kak so ga prošvercali. To bo

negdo drugi vedau, ne jes. /.../ Da se je šel dogovoriti s Paveličem, da je Pavelič. Nekak, da so handlali to, da je Hitler prestavo granico tu dol. Drugače je pa bila na Košeninah. (48)

Preko različnih žanrov slovstvene folklore se pogosto prenašajo tudi različni stereotipi, npr. v pripovedi informatorja, rojenega 1942 (Koretno, 2011):

Moje tete, od mame sestre z Nezbiš. Boga kočka. In deklete so šle za delom, ne. In so šle seveda v Zagreb in tak naprej. In s tem, ko so šle v Zagreb, so bile kurbe, so bile tatice, so bile vse na svetu. Je bilo: G. babe so nič vredne, so tatice, kurve, vse na sveti, Hrvatice. Je lahko bil Slovenec še ne vem kako slab, pa je bil še vedno boljši ko najta-boljši Hrvat. (105)

V gradivu, ki je bilo zbrano na terenu, najdemo tudi zgodbo o hribu Boč, ki je poln vode in v njem prebiva zmaj; povedala jo je upokojenka iz Kostrivnice leta 2010:

Boč, veste tudi, da je pač, že skos se govori, da je blazno veliko vode notre v Boču in da je to eno vlko jezero blo notre in to je pač ta Bočki zmaj, naj bi v tem jezeru notr živel in ta zmaj je bil tako, da če so bli Kostrivnčani blazno pridni, je miroval, če niso bli pridni je, so ble strele in švigale in grmenje in vse živo, ker je on pač z repom udarjal noter po stenah in je to pač nevihte pripravljalo, če je pa miroval, je blo pa krasno lepo vreme pa vse. In tak je tudi šel včasih na sprehod in ko so ga ljudje razjezili, je švigal ogen in kak se je on spusto iz Boča in je šel proti Studenicam, in ker so ga Studeničani blazno razjezili, šou je proti Polskavi in je z repom udaro po tej strani Boča in bolj ko se je peljal tja, mislim ko je letel proti Polskavi, ga je nad Polskavo zadela strela, no, takrat, in od takrat več zmaja na Boču ni blo, ampak zgodba je pa ta, na tej strani so bli bol dobri ljudje, ker je Boč poseljen in zelen, na drugi strani je pa sam kamen. (56–57)

Zbrano gradivo je avtorica smiselno razdelila v vsebinske sklope ter nadgradila z analizo vloge teh besedil, ki ga imajo v družbenem in kulturnem življenju skupnosti. Izpostavila je pomen zbranega pripovednega izročila za konstruiranje lokalne in regijske identitete. Knjiga pa ni le pomemben prispevek k mozaiku lokalnih identitet, temveč lahko služi tudi kot model obravnave pripovednega izročila, zlasti na obmejnem področju, zato je pomembna tudi za mednarodno folkloristiko. Monografijo avtorice, ki je na podlagi preteklih in lastnih terenskih raziskav skrbno in natančno popisala in analizirala pripovedno izročilo zgornjega Obsotelja, toplo priporočam v branje.